

MUNICIPIS I TERMES MUNICIPALS AL COLLSACABRA

Tot i que el concepte de municipi té les arrels en el món clàssic, l'organització municipal tal com la coneixem ara es consolida a partir de la constitució de 1812 i de la liquidació del règim senyorial. Abans d'aquesta data la realitat era bastant més heterogènia, i coexistien, en l'àmbit local, des d'estructures bastant equiparables als municipis moderns, a estructures de caràcter encara essencialment senyorial o feudal¹. En les organitzacions territorials de caire més senyorial el govern, l'autoritat i la regulació del funcionament era essencialment jeràrquica: el senyor jurisdiccional delegava el "govern local" a la persona que volia, que exercia l'autoritat (com a batlle, saig etc.), en nom del senyor. En canvi, en llocs en què la comunitat tenia més força (ciutats, viles), ja des de la baixa Edat mitjana es van configurar estructures que incorporaven la participació d'alguns sectors d'aquestes comunitats en l'organització interna, que s'acabarà concretant en formes de govern a través d'eleccions de representants (anomenats consellers, jurats, regidors etc.). Aquestes formes d'elecció eren molt diferents de les actuals, però al capdavant no cal anar gaire enrere per trobar governs locals en què la representativitat dels governants i la participació de la comunitat era molt diferent de l'actual. No en va se celebra aquest any precisament els 30 anys dels ajuntaments democràtics, que van acabar amb la "designació governativa" de les màximes autoritats locals.

De totes maneres, al segle XVIII, a partir del decret de Nova Planta i les successives disposicions uniformitzadores, les diferències a nivell d'organització local havien disminuït. Vàrem tractar ja en una altra ocasió el cas dels batlles de Tavertet a la segona meitat del segle XVIII² i vàrem poder veure com en aquell moment tot i que el nomenament d'aquests càrrecs depenia del baró, aquest es limitava a nomenar el primer nom de la terna que li proposava el propi Ajuntament de Tavertet, i l'organització interna de l'ajuntament estava ja determinada no pas per la voluntat del senyor jurisdiccional sinó per la legislació borbònica.

En aquest petit estudi, però, més que de formes internes d'estructuració o govern volem

resseguir esquemàticament el pas d'aquesta organització local d'Antic Règim a l'organització municipal moderna, i la configuració del mapa municipal actual. Com es concretà el desballestament dels antics termes jurisdiccionals en el mapa d'organització municipal.

Els ajuntaments abans dels ajuntaments

El Collsacabra al segle XVIII, estava dividit bàsicament en tres jurisdiccions:³ el terme de Cabrerès, que pel que fa al Collsacabra comprenia les parròquies de Santa Maria de Corcó, Cabrera i Sant Llorenç Dosmunts⁴; el terme de Rupit, que comprenia, al Collsacabra, les parròquies de Pruit i Sant Joan de Fàbregues (que incloïa la vila de Rupit), i el terme de Tavertet i Sorerols. El primer, sota domini del marquès d'Aitona i a partir de 1756 del duc de Medinaceli, com a descendents del llinatge vescomtal dels Cabrera. El segon sota domini del marquès de Rupit, i Tavertet i Sorerols sota domini del baró de Savassona.

Els ajuntaments que es van configurant al Collsacabra en aquesta etapa preconstitucional mantenen aquesta divisió, i en la simbologia que utilitzen reflecteixen també aquesta dependència, però també reflecteixen diferències entre ells. No s'ha conservat gaire documentació de la generada per aquestes organitzacions locals en aquest període, però les intitulacions i símbols que utilitzen aquests ajuntaments en els anys 1772-1773 per notificar a la cort del corregidor de Vic que han rebut diferents disposicions legals o que han atès algunes ordres governatives, ens permet veure semblances i diferències.⁵

El 2 de febrer de 1772, per tal de certificar que han rebut del governador de Vic la real pragmàtica prohibint l'ús de teixits de

cotó estrangers, els del terme de Cabrerès s'intitulen *Ayuntamiento de Santa Maria de Corcó, Masias de Corcó, San Julián de Cabrera*

y *San Lorenzo de Dosmuns*. Lògicament el “Masies de Corcó” com en el cas de Masies de Sant Hipòlit –actual Masies de Voltregà–, o Masies de Roda, o com en el cas dels fracassats municipis de Masies de Manlleu, Masies de Taradell o Masies de Sant Pere de Torelló, agruparia el sector pagès del terme, amb interessos i mentalitats diferents del nucli urbanitzat de caire menestral. L'escut que fan servir el batlle i jurats de l'Ajuntament de Santa Maria de Corcó etc. és una representació molt esquemàtica de la cabra que secularment va utilitzar com a emblema la família cabrera i que està a bastament documentat des d'època medieval, i que segueix encara formant part de l'escut del municipi:

No cal dir que per veure una cabra en aquesta representació animalística cal acudir al context històric, perquè igualment podria tractar-se d'un

cavall, un gos o qualsevol altre animal, però tractant-se de l'ajuntament dels termes del Cabrerès sembla evident que el segell deu voler representar una cabra.

La mateixa intitulació i el mateix segell fan en els documents següents, fins que cap al setembre de 1773 renoven el segell. En el que fan servir el 12 de setembre de 1773 per certificar que han rebut una real cèdula que declara exempts del servei militar els estudiants de la universitat d'Írache, es manté amb una mica de variant el disseny de l'anterior

S'ha substituït el que en el segell antic era segurament una representació d'una muntanya per la denominació del nucli central del terme, i s'ha “redissenyat” l'animal representat. Aquest segon segell, i la mateixa intitulació d'Ajuntament de Santa Maria de Corcó, Masies de Corcó, Sant Julià de Cabrera i Sant Llorenç Dosmuns es farà servir en els documents següents, almenys fins que la documentació del Corregiment no ens permet ja seguir la pista.

Pel que fa a Rupit i Pruit, alguns anys abans del que hem vist per Corcó, ja actua explícitament l'ajuntament.⁶ D'aquest moment, però, no n'hem localitzat cap escut, i tot i aquesta existència de “ajuntament”, a nivell de terme es manté una estructura més

jeràrquica, i en els documents de 1772-1773 homòlegs als que hem vist per Corcó no actua l'ajuntament sinó el batlle. Així, per exemple, el 30 de juny de 1772 actua Marià Pontí i Collell, “*bayle de los lugares de San Andres de Pruyt, de San Juan de Fábregas y de la villa de Rupit i su agregado de San Martín Sacalm i de San Vicente de Susqueda, cuyos lugares y villa componen el término y Marquesado de Rupit*”. Sembla que la cort local era una mica més refinada, o més professional que la de Corcó, i en aquest cas no fan servir segell de fusta i amb tinta sinó segell metàl·lic estampat sobre lacre i paper:

En aquest cas el símbol emprat és, directament, l'escut del marquès de Rupit.⁷ Aquesta intitulació i l'ús d'aquest escut es manté en els suc-

cessius documents que hem pogut localitzar d'aquest període.

Finalment, pel que fa a Taveret, aquests, com en el cas de Rupit i a diferència de Corcó no actuen en aquesta època encara com a ajuntament sinó com a “término de Taveret”, tot i que com ja vàrem tractar en l'article esmentat més amunt, en aquests anys ja existeix un incipient ajuntament format per batlles i regidors. És en nom del “término de Taveret”, per exemple, que signa el 4 de febrer de 1772 Miquel Monteys com a batlle, i el segell que fan servir és:

De manera ben interessant, en aquest cas no fan servir cap element simbòlic ni cap escut heràldic sinó un doble mo-

nograma de “Tavertet y Sorerols” (la part de dalt són, sobreposades, les lletres de Tavertet, i les de baix les lletres de “Sorerols”, amb una “y” separant els dos monogrames). Mantenen el mateix segell i la mateixa intitulació en el petit interval que hem pogut seguir per aquest període.

Com veiem, en aquest moment encara no es pot parlar en tots els casos d'ajuntaments

o estructures municipals semblants a les actuals. I la complexitat del context històric de les darreres dècades del XVIII farà que no sigui ja fins entrat el segle XIX, amb tota la legislació que derivarà de la constitució del 1812 i que anirà desballestant el règim senyorial i construint l'organització civil moderna.

I serà precisament en consolidar-se les noves estructures que hi haurà successius moviments per ajustar les demarcacions municipals. No és senzill seguir totes les modificacions o intents de modificació, i en bona part dels casos ni tan sols és fàcil establir si les modificacions van tenir una concreció real, o si van ser simples intents en l'àmbit jurídic que no van tenir concreció més enllà dels papers. En qualsevol cas, els processos de configuració dels municipis actuals reflecteixen, en la seva evolució, l'evolució de les circumstàncies històriques i socials del Collsacabra.

Segregacions i agregacions. A la recerca d'identitats

Com hem vist, el terme jurisdiccional més heterogeni era el del Cabrerès. L'actual municipi denominat oficialment Santa Maria de Corcó deriva de l'antic terme jurisdiccional el darrer quart del XVIII s'autodenominava *Ayuntamiento de Santa Maria de Corcó, Masias de Corcó, San Julián de Cabrera y San Lorenzo de Dosmuns*. El 1818-1824, els termes de les Masies de Corcó i de Sant Julià de Cabrera, que s'havien segregat, si més no pretesament, de Santa Maria de Corcó, s'uneixen al terme de Sant Martí Sescorts (segregat de Manlleu el 1781)⁸ constituint conjuntament el municipi de Les Masies de Santa Maria de Corcó, independent de Santa Maria de Corcó.⁹ Aquest municipi, però, no va acabar de ser admès, perquè el 1834 encara se segueix a l'Audiència un procés per la segregació de les Masies de Santa Maria de Corcó i Sant Julià de Cabrera respecte de Santa Maria de Corcó.¹⁰ La segregació finalment no va reeixir, i el 1845 les Masies de Santa Maria de Corcó i Santa Maria de Corcó formen un mateix ajuntament,¹¹ mentre que el terme de Sant Martí Sescorts tornava a ser, o era, municipi independent.¹² El terme de Sant Martí Sescorts es va agregar finalment a Santa Maria de Corcó el 15 de novembre de 1898.

Llibre d'actes de l'Ajuntament (Arxiu Municipal de Santa Maria de Corcó) 1 gener 1890

Aquest terme s'ha mantingut essencialment immutat des d'aleshores. El 1934 es va crear el "submunicipi" de Cantonigròs, del qual s'ha conservat una única acta de constitució de la junta veïnal, de gener de 1936.¹³ A nivell de símbols el submunicipi no va arribar a adoptar-ne de propis sinó que en tant que entitat depenent utilitza el segell propi de l'Ajuntament de Santa Maria de Corcó. L'intent es va desballestar en acabar la guerra, i el darrer intent de segregació d'aquest nucli, com molts dels lectors recordaran, es va portar a terme ja en el període dels ajuntaments democràtics i fou finalment denegat el 1998.¹⁴

Rupit i Pruit. Camí d'anada i tornada

Rupit i Pruit com ja hem vist havien format part històricament del mateix terme jurisdiccional, i tenien el mateix batlle. Entre 1811 i 1814, del terme històric del marquesat de Rupit es va separar ja la part baixa del terme, Sant Martí Sacalm i Susqueda.¹⁵ Quedaven junts Rupit i Pruit, però també entre Rupit i Pruit hi ha la dicotomia entre món agrari i món urbà. El 18 de setembre de 1829 Pruit se segrega de Rupit i passa a tenir batlle propi, i se li agrega, simultàniament, el sector de Sant Llorenç Dosmuns, que fins aleshores depenia de la batllia de Corcó ja que històricament formava part, com hem vist, del terme de Cabrera o de Cabrerès.¹⁶ El municipi adoptà el nom de Pruit i Dosmuns.

Llibre d'actes de l'Ajuntament (Arxiu Municipal de Rupit i Pruit), 29 març 1942

El municipi de Rupit de fet va adoptar el nom oficial de Sant Joan de Fàbregues, que era també el nom de la parròquia, encara que ja el 1860 es fa constar que "San Juan de Fábregas es en rigor un nombre puramente oficial; puesto que solo se aplica á la entidad real representada por la Iglésia parroquial del distrito".¹⁷ Manté aquest nom fins al 1959 en què adopta el nom de Rupit.

Els dos municipis, Sant Joan de Fàbregues-Rupit, i Pruit, van ser municipis separats durant un segle i mig, fins que el municipi de Pruit s'agregà al de Rupit el 15 d'abril de 1977,¹⁸ i el municipi adoptà el nom de Rupit i Pruit.

Llibre d'actes de l'Ajuntament (Arxiu Municipal de Rupit i Pruit), 30 desembre 1977, segell del nou municipi, encara amb l'emblema del règim del general Franco.

Tavertet, la continuïtat

Tavertet és el municipi que menys canvis rellevants ha tingut, almenys pel que fa a agregacions i segregacions de termes. Deriva directament dels antics termes jurisdiccionals de Tavertet i Sorerols, units ja des de l'Edat mitjana, i l'única modificació hauria estat vers 1840 en què s'hi hauria agregat la major part de l'antiga quadra de Sant Bartomeu Sesgorgues, que abans havia constituït una quadra civil independent.¹⁹ A banda d'això el seu terme no ha sofert cap alteració important.

Rafael Ginebra i Molins

NOTES:

¹Vegeu Jesús BURGUEÑO – Ferran LASSO DE LA VEGA, *Història del mapa municipal de Catalunya*, Barcelona: Generalitat de Catalunya – Direcció General d'Administració Local, 2002, p. 11-12.

²"Batlles i regidors del terme de Tavertet i Sorerols, 1762-1798", dins *Els Cingles de Collsacabra*, núm. 56 (desembre 2006), p. 4-9.

³Obviem la petita àrea de Falgars, que si bé geogràficament forma part del Collsacabra municipalment, i ja abans jurisdiccionalment, ha format part sempre de les demarcacions de la Garrotxa, actualment del municipi de la Vall d'en Bas.

⁴Comprenia també, fora de l'àmbit del Collsacabra, les parròquies de Sant Martí Sescorts i Roda de Ter.

⁵Les dades i escuts que segueixen referents a aquests anys 1772-1773 són extretes de dos volums facticis del fons de la cort del Corregiment de Vic que es troba a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic, amb les signatures ACF-CORR/2, ACF-CORR/3 i ACF-CORR/4.

⁶Per exemple el 9 d'abril de 1769 consta que es reuneix el *ayuntamiento de bayle y regidores de dicha villa, termino y parroquias del marquesado de Rupit ABEV*, ACF, Rupit/2.

⁷De fet és l'escut la versió moderna del qual és recollida a Ramon VINYETA, *Rupit, guia turística*, Rupit, Ajuntament de Rupit, 1971, p. 10-11, i Miquel BANÚS I BLANCH, *Rupit, pàgines de la seva història*, Barcelona: Montblanch-Martín, 1986, p. 38.

⁸BURGUEÑO, op. cit., p. 136.

⁹www.enciclopedia.cat, "Les Masies de Santa Maria de Corcó" (consulta 2/05/09).

¹⁰BURGUEÑO, op. cit., p. 91

¹¹MADOZ, *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España*, Madrid, 1845, vegeu "Corcó (Santa Maria de)" i "Masias del Término de Sta. Maria de Corcó"

¹²MADOZ, 1845, vegeu "Sascorts (San Martín)".

¹³A l'arxiu municipal de l'Esquirol es conserva l'expedient de creació i constitució del submunicipi de Cantonigròs, de 1934, i també el llibre d'actes del submunicipi de Cantonigròs de 1936.

¹⁴Denegació de la constitució del municipi de Cantonigròs per segregació de Sant Maria de Corcó. Decret 150/1998, de 23 de juny, (DOGC núm. 2671, de 19-08-1998). Vegeu BURGUEÑO, op. cit., p. 95.

¹⁵BURGUEÑO, op. cit., p. 91, 96.

¹⁶BURGUEÑO, op. cit., p. 90-91.

¹⁷*Nomenclator de la província de Barcelona*, [1860], p. 168.

¹⁸BURGUEÑO, op. cit., p. 131.

¹⁹GEC. No hem documentat aquest extrem per cap altra font, i hi ha una contradicció en la informació que dóna GEC. En parlar de Sant Bartomeu Sesgorgues diu que "formà una quadra civil i s'uní al terme de Tavertet (1840)", i en parlar de Tavertet diu que "la fusió de la major part del terme de Sant Bartomeu Sesgorgues es va fer per adquisició del domini de l'antiga quadra de Sant Bartomeu pels barons de Savassona ja entrat el segle XVIII".

Cels GOMIS, Geografia general de Catalunya, Província de Barcelona, Barcelona, Albert Martín, [1913-1918], p. 459.

Cels GOMIS, Geografia general de Catalunya, Província de Barcelona, Barcelona: Albert Martín, [1913-1918], p. 485.

La Formatgeria

Bar Restaurant PUNTÍ

CUINA CASOLANA

Tancat el diumenge al vespre i el dilluns tot el dia

Ctra. de Vic a Olot, Km 24
08569 Cantonigròs (Osona-Barcelona)
Tel. 93 852 50 69

Torn de Pa L'Era

Pl. Era Nova, 1 Tel. i Fax 93 852 20 46
C. Manya, 4 - Tel 93 852 20 50

Rupit